

Västeråker

- Ägs av Svenska kyrkan
- Tillhör Västeråkers församling, Uppsala stift
- Kyrkan är öppen en månad sommartid under högsäsong, i övrigt efter överenskommelse med församlingen

Den lilla kyrkan från 1331 är byggd av tidens främsta specialister och bekostad av en högaristokratisk änka. På så sätt skulle hon och hennes man få en bättre tillvaro efter döden.

I Västeråker finns en påkostad liten kyrka, byggd av den byggnadshytta som samtidigt var verksam vid domkyrkan i Uppsala, då halvfärdig efter ett drygt halvsekels arbete. Influenserna från dessa kontinentalt skolade experter märks redan i Västeråkers västgavel, där man kan se en elegant ristad framställning av den korsfäste Kristus på en inmurad kalkstensplatta. Ett av de ursprungliga fönstren, med spröjsar av kalksten som varit fyllda av dyra glasmålningar, är delvis bevarat i korets sydfasad.

Kyrkan är som ett smyckeskrin, präglad av diskret men utsökt hantverk. Tegelvalven är ovanligt nog samtida med väggarna. Oftast har annars även de äldsta landskyrkorna fått sina brandsäkra valv först på 1400-talet. Korvalvets ribbor fortsätter hela vägen ned till golvet på samma sätt som i domkyrkan och man finner också motsvarigheter till katedralsens finhuggna konsoler. I valvhjässorna, valvens högsta punkt, finns valvbrickor, snidade träplattor, som röjer en mästareshand. Samma stil och framställningssätt har använts i relieferna ovanför domkyrkans sydportal.

Inne i koret finns en stor sällsynthet – en grav anlagd i en nisch i själva väggen över Ramborg Israelsdotter And till Vik. På samma

sätt är två ärkebiskopar begravda i Maria-kyrkan i Sigtuna. Fru Ramborgs nischgrav täcks av en kopparplatta som visar henne med händerna hållna till bön, och inskriften låter oss förstå att hon levde ännu 1327. På bilden återges hon som avliden och upptagen till det himmelska Jerusalem, symboliserat av den stiliserade arkitekturen runt henne. På väggen över och under nischen finns långa inskrifter på latin. Den undre texten varnar för följderna om besökaren skulle komma på idén att stjäla den dyrbara kopparplattan, den enda bevarade av sitt slag i landet.

Den andra och längre inskriften berättar att fru Ramborg låtit bygga kyrkan år 1331 på egen bekostnad och att hon donerat jord till socknens kyrkoherde och klockare för att de

Kyrkans stora sevärdhet är nischgraven med kopparplattan, lagd över en av 1300-talets högvälborna kvinnor. Hon bekostade även kyrkan.

I den lilla 1300-tals-kyrkans västgavel sitter en inmurad kalkstensplatta med en utsökt ristning av den lidande frälsaren, kanske utförd av någon konstnär som samtidigt var verksam vid domkyrkan i Uppsala.

skulle läsa mässor för hennes själ i all framtid. Texten har formen av ett juridiskt dokument och avslutas med att ärkebiskop Olov Björns-son bekräftar överenskommelsen.

Enligt katolsk uppfattning vistas själarna i skärselden i väntan på att inträda i det saliga tillståndet. Det idag mest kända exemplet på föreställningen om skärselden har vi i italienaren Dantes *Den gudomliga komedin*, som är ungefär samtida med fru Ramborg. Då uppfattade man skärselden som ett straff för begångna synder, ett straff som kunde förkortas genom förböner och mässor för den dödes själ. Den som hade råd testamenterade därför en ko eller en liten slant till sockenkyrkan för att få en extra mässa läst. Tidens aristokrater donerade stora jordegods till domkyrkor och klosterkyrkor mot att de många prästerna där skulle läsa själamässor inte bara en gång, utan i all evighet, efter donatorns död. Det var en sådan donation som fru Ramborg gjorde 1331.

Godset Vik var stort och dess lite senare uppförda borgliknande huvudbyggnad finns ännu kvar. Godsets ägarinna tillhörde tidens högsta kretsar. Fru Ramborgs far Israel hade varit lagman och hennes farbror domprost i Uppsala. Det hade varit naturligt för henne att välja gravplats i domkyrkan, men istället lät hon bygga en hel kyrka runt sin grav. Kanske ville hon att själamässorna även skulle gälla hennes andre man, Arvid Gustavsson Sparre. Han hade dödats 1317 vid Nyköpings gästgärd, eftersom han satsat på fel häst i striden mellan kung Birger Magnusson och dennes bröder. Liket slängdes troligen i vallgraven och därför kunde herr Arvid inte få en egen grav.

Valvens målningar från 1300- och 1400-talen restaurerades på 1870-talet, vilket är ovanligt tidigt och innebar att de "förbättrades". När målningarna var svårtolkade lade konservatorn helt sonika till egna motiv. Så har han gjort i nischen ovanför fru Ramborgs gravhäll, där han har målat sörjande änglar.

Yttergran

- Ägs av Svenska kyrkan
- Tillhör Yttergrans församling, Uppsala stift
- Kyrkan är öppen några timmar per dag vardagar under högsäsong sommartid och övrig tid efter överenskommelse med församlingen

Yttergran är ärkestiftets och Upplands minsta kyrka, kanske hela landets, men också en av de märkligaste och vackraste. På få ställen är den medeltida interiören så välbevarad.

Yttergrans kyrka ligger synlig från långt håll på en ås i öppen jordbruksbygd, där gravfält och runstenar vittnar om bosättningens ålder. Socken är omtvinnad från 1292 men kyrkan

betydligt äldre, ursprungligen uppförd som romansk kyrka på 1100-talet. Tornet byggdes till på 1200-talet. Tornkammaren öppnades mot långhuset, och koret utvidgades på 1300-talet så att kyrkan idag rymmer sjuttio personer. Kring 1480 höjdes triumfbågen och det gamla trätaket ersattes med gotiska valv. Ett stort vapenhus byggdes till i söder, och både detta och kyrkorummet bemålades av Albertus Pictor och hans verkstad.